

Zpráva ze zahraniční služební cesty do Lublaně (Slovinsko)

Místo: Ljubljana, Slovinsko

Termín: 3.–7. listopadu 2008

Účel cesty: **Návštěva slovinských paměťových institucí**

- **v rámci dohody o výměně expertů mezi Českou republikou a Slovinskou republikou**
- **v rámci výzkumného úkolu VE20072009002**

Účastníci cesty: PhDr. Emilie Benešová, vedoucí 8. oddělení Národního archivu
Iveta Mrvíková, archivářka 8. oddělení Národního archivu
Pavel Baudisch, archivář 8. oddělení Národního archivu

Zprávu podává: PhDr. Emilie Benešová, Iveta Mrvíková, Pavel Baudisch

Datum vyhotovení: 4. prosince 2008

Podpis ředitelky Národního archivu:

PhDr. Eva Drašarová, CSc.

Část obecná:

Zahraniční služební cestu jsme zahájili odjezdem z Hlavního nádraží v Praze v pondělí 3. listopadu, 6.11 hodin. Vzhledem k výluce na trase z Lince mezinárodní expres Jože Plečnik nabral zpoždění téměř 2,5 hodiny a na nádraží v Lublani dorazil až v 19.55 hodin. Zde na nás čekal zástupce Slovinského národního archivu a odvezl nás do penzionu Pri Mraku, kde bylo zajištěno ubytování a strava. Cestu zpět jsme nastoupili v pátek 7. listopadu v 9.20 hodin, kdy nás v penzionu vyzvedl jiný pracovník Slovinského národního archivu a zavezl na nádraží, odkud jsme opět expresem Jože Plečnik v 10.18 hodin vyjeli. Výluka na území Rakouska ještě nebyla ukončena, čímž došlo ke zpoždění vlaku i na zpáteční cestě. Dr. E. Benešová a kolegyně I. Mrvíková ukončily služební cestu na nádraží Praha – Vršovice ve 23.20 hodin a kolega P. Baudisch o několik minut později na Hlavním nádraží. Kromě zpoždění vlaku se žádné potíže organizačního charakteru během pobytu nevyskytly.

Část odborná:

Účelem cesty byla pracovní návštěva slovinských archivů v rámci mezinárodní dohody mezi Českou republikou a Slovinskou republikou o výměnných pobytech expertů s cílem seznámit se s fondy významných slovinských archivů, a to především z hlediska způsobu jejich archivního zpracování, dlouhodobého uložení, digitalizace a zpřístupnění veřejnosti. Diskutována byla zejména problematika fotografických, zvukových a audiovizuálních materiálů. V rámci výzkumného úkolu jsme chtěli zjistit, jak jsou ve Slovinských archivech uchovávány deskové negativy a jak je o ně pečováno. Jediným archivním pracovištěm v Lublani, které deskové negativy uchovává je Slovinský historický archiv.

Pondělí 3. listopadu 2008

Po příjezdu na nádraží v Lublani, kam jsme dorazili v 19.55 hodin, nás kolega ze Slovinského národního archivu zavezl do penzionu Pri Mraku, Rimska 4, kde jsme se ubytovali.

Úterý 4. listopadu 2008

Po snídani v 7.30 hodin jsme došli do ústřední budovy **Archivu Slovinské republiky, ASR** (Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, www.arhiv.gov.si) (**Obr. 1**), kde nás měl v 9 hodin přijmout jeho ředitel *dr. Matevž Košir*, který však nebyl přítomen. Jeho jménem nás

přivítala odborná poradkyně *mag. Natalija Glažar*. Nejprve nám předala publikace z produkce archivu a následně podala vyčerpávající informace o ASR a slovinském archivnictví.

Archiv se koncipoval v druhé polovině 19. století jako součást provinčního muzea. Roku 1926 se stal oficiálním státním archivem pozdějšího Jugoslávského království, ačkoliv fungoval i nadále jako organizační složka muzea. V roce 1945 byl ustaven Státní ústřední archiv Slovinska jako samostatná instituce. Po několika změnách názvu a po rozdělení Jugoslávie se stal roku 1991 Archivem Slovinské republiky. V roce 1990 byly po politických změnách zrušeny tzv. „speciální archivy“, které se v následujících dvou letech podobně jako u nás staly součástí ASR – šlo především o Historický archiv Ústředního výboru Svazu komunistů Slovinska (1990) a roku 1992 o bývalý Archiv Institutu pro dějiny dělnického hnutí (od roku 1989 Institut pro soudobé dějiny). Konečně v roce 1998 byla do ASR začleněna část Archivu Ministerstva vnitra s archiváliemi Národní bezpečnostní služby. Archivnictví a spisová služba se od roku 2006 řídí novým zákonem a současně vydanou prováděcí vyhláškou.

Archiv spadá pod ministerstvo kultury, od roku 1992 je členem kategorie A Mezinárodní archivní rady (International Council on Archives, ICA) a řady mezinárodních organizací. Kromě ústřední budovy, Gruberova paláce, sídlí v dalších sedmi pobočkách v Lublani, Gotenici a Borovci (region Kočevje). Disponuje 75 zaměstnanci – především archiváři, ale působí zde i historici, etnografové, sociologové, poptávka je zejména po pracovnících v oblasti IT, právnících a ekonomech. Pečuje o více než 1 800 archivních souborů, což představuje necelých 20 bkm archiválií v časovém rozsahu od 9. století (rukopisy) po současnost. Nejstarší listiny pocházejí z 12. století, archiválie velkostatků a rodové archivy ze 13. století, od 15. století jsou dochovány registratury státních úřadů. Podle nové legislativy je ASR povinen přejímat také digitální data (této problematice je věnována určitá část archivní legislativy). K tomu účelu bylo zřízeno speciální oddělení a jeho pracovníci připravují požadavky na podobu elektronických dokumentů. Od roku 2002 je patrný tlak na zřízení digitálního archivu.

Za posledních osm let proběhly v archivu dva digitalizační projekty. První se týkal katastrálních map z období od počátku 19. do poloviny 20. století (obdoba našich indikačních skic). Digitalizaci provedla externí firma, skeny jsou zpřístupněny veřejnosti na internetu. V rámci druhého projektu bylo digitalizováno asi 6 tisíc listin, které se následně využily pro projekt Monasterium. Na internetu jsou k dispozici náhledy v malém rozlišení, kvalitní kopie je možné získat na požádání pouze v badatelně archivu – v tomto případě zájemce platí pouze „správní poplatky“ na pokrytí nákladů.

Archiv Slovinské republiky vytváří tři registry: 1. registr sbírek archivu, 2. slovníka uložená v zahraničí (jedná se o dlouhodobý projekt na základě smluv o spolupráci s USA, Itálií, Ruskem, ale i Čínou aj. zeměmi) a konečně 3. registr veřejných (státních) symbolů.

Kromě ASR působí ve Slovinsku ještě šest „regionálních“ archivů (podle archivního zákona z roku 1966), uchovávajících především dokumenty veřejné správy, které však nemají stejný statut jako ASR, ale jsou veřejnými institucemi podobně jako muzea. Tato situace se však nejspíše změní s ohledem na plánované zřízení regionální správy. Tyto archivy jsou metodicky vedeny ASR, který pro ně připravuje standardy. Dohromady tyto archivy vydávají asi třicet publikací ročně (z toho centrální archiv asi deset, avšak ne vlastními silami).

Dále jsou ve Slovinsku dva biskupské archivy (v Mariboru a Koperu) a jeden arcibiskupský v Lublani. Vedle toho ministerstvo kultury finančně přispívá i soukromým archivům. Archiv Slovinské republiky například pomáhá při pořádání jednoho takového archivu – jedná se o archiv slovinských emigrantů, jež byl přivezen soukromým vlastníkem ze zahraničí. Speciální archiv tvoří například i sbírka listin uložená v Národní knihovně – jde o zvláštní literární sbírku, odpovídající dokumentům ve správě našeho Památníku národního písemnictví. Zvláštními standardy se potom řídí filmové archivy a archiv rozhlasu a televize, poslední působí jako dokumentační centrum.

Archiváři jsou profesně zastřešeni Slovinskou archivní společností čítající asi 250 členů, není však příliš politicky silná. Společnost od roku 2002 uděluje cenu Antona Aškerce, prvního lublaňského archiváře a také básníka. Oceněného archiváře vybírá porota na základě předložených a zdůvodněných návrhů.

Pokud jde o archivní vzdělání, realizuje se na filozofické fakultě v rámci magisterského studia historie. Samostatně lze studovat archivnictví až v postgraduálním studiu. Také Archiv Slovinské republiky organizuje některé výukové programy. Každý archivář musí složit speciální zkoušku, což platí i pro pracovníky spisoven, pro něž jsou připravovány výukové programy.

Po vyčerpávajícím přehledu o slovinském archivnictví následovala malá exkurze nejprve do velmi skromně vybavené badatelny ASR (**Obr. 2**), kde nám kolega spravující listinné fondy předvedl databázi naskenovaných dokumentů s mapami a listinami. Pro tento účel vyvinuli vlastní software, který umožňuje pohodlnou manipulaci s obrazem. V samotných depozitářích nepanují vzhledem k absenci klimatizace vhodné podmínky, teplota se pohybuje kolem 18 °C, vlhkost podle záznamů kolísá od 55 % do 90 %. Staré listiny jsou adjustovány do archivních krabic obdobně jako u nás (**Obr. 3 a 4**).

Dále jsme pokračovali návštěvou **Slovinského filmového archivu, SFA** (Slovenski filmski arhiv), který sídlí ve stejné budově, tedy v barokním Gruberově paláci. Původně ho jako Školu hydrauliky a mechaniky v poslední čtvrtině 18. století vystavěl Gabriel Gruber, projektant lublaňského odvodňovacího kanálu. Na počátku 19. století bylo přistavěno jižní křídlo, v druhé polovině téhož století ještě Virantův dům na severní straně a nové jihovýchodní křídlo, zcela renovované v 70. letech 20. století (**Obr. 5**). Spojovací komunikace mezi posledně jmenovaným a jižním křídlem prochází zasklenou lodžii, která se využívá jako dobře prosvětlená pořádací místnost (**Obr. 6**).

Historii a činnost SFA nám představili kolegové *mag. Tatjana Rezec Stibilj* a *Vladimir Sunčič* (**Obr. 7**). Počátky archivu sahají do roku 1966, kdy byly filmy zákonem prohlášeny za archivní materiál a při ASR vzniklo filmové oddělení. SFA je dodnes organizační součástí ASR jako jeho odbor vedený *mag. Alojzem Tršanem*. Archiv je členem mezinárodní organizace filmových archivů (International Federation of Film Archives, FIAF) a zakládajícím členem Asociace evropských filmových archivů (Association des Cinematheques Européennes, ACE), obdobně jako český Národní filmový archiv se zaměřuje především na hrané filmy. Slovinští producenti (a koproducenti) jsou povinni po ukončení prací na filmu odevzdat archivu dvě kopie i originální materiál. Někdy však dochází ke kompetenčním sporům s organizací obdobnou Fondu na podporu české kinematografie.

Archiv shromáždil přes 8 tisíc filmových titulů sahajících do roku 1905, dále přes 100 tisíc fotografií z filmů (vedle sbírky fotografií čítající přes 300 tisíc snímků) a několik set videokazet. Kromě filmů archiv uchovává mj. i písemné materiály jejich tvůrců, tj. scénáře, plakáty, letáky a také spisy týkající se aktivit filmových společností. Údaje o archiváliích zapisují do databáze vytvořené za spolupráce s externí firmou, data jsou přístupná na adrese http://sigov3.sigov.si/arhiv_en/root.html. Kinematografické filmy jsou uloženy v plechových krabicích v klimatizovaných depozitářích při teplotě 15 °C a relativní vlhkosti asi 50 % (**Obr. 8 a 9**). Nitrátové filmy se uchovávají ve vzdáleném podzemním depozitáři v Gotenici. Tamější klima odpovídá požadavkům FIAF a je dálkově kontrolované z budovy SFA přes počítač, filmové pásy se v pravidelných intervalech přetáčejí. Nitrátové filmy jsou přepsané na bezpečné (polyesterové) podložce, originály se nicméně uchovávají pro výbornou kvalitu obrazu, které polyesterové kopie nedosahují.

Archiv smí filmy využívat pouze pro nekomerční, edukativní a podobné účely, nemá právo je komerčně šířit. V budově využívá vlastní sál, kde filmy zdarma promítá veřejnosti. Sál je vybaven televizním přístrojem, plátnem, datovým projektorem, videopřehrávačem a přehrávačem DVD. Problémy s autorským právem jsou značné, současný autorský zákon je

neřeší uspokojivě, zejména otázku osiřelých děl. V nedávné době se archivu podařilo vydat první DVD obsahující nejstarší slovinské filmové materiály, u nichž se podařilo vyřešit otázku autorských a dalších práv. DVD vyšlo v počtu jednoho tisíce kusů, celkové náklady činily 15 000 €.

SFA disponuje moderními zvukovými stříhacími a čtecími (prohlížecími) stroji z Francie, Německa a Itálie, které slouží i pro potřeby badatelů, pokud jim není možné poskytnout film přepsaný na jiné médium (VHS, DVD atd.). Pracovníci jsou schopni digitalizovat a editovat materiály na VHS a Betacam.

Návštěvu filmového archivu jsme ukončili ve 14.30 hodin. Poté jsme odešli do penzionu na oběd a následovala prohlídka historické části města a hradu, kterou ovšem překazil déšť (**Obr. 10–12**).

Středa 5. listopadu 2008

Na 9.15 hodin bylo naplánováno náhradní setkání s ředitelem ASR, protože se však opozdil, N. Glažar nás provedla částí výstavy o historii slovinsko-francouzských vztahů, která je v současné době instalovaná v budově archivu (**Obr. 13**). Dr. M. Košir nás přivítal v 9.35 hodin, na schůzce jsme jej informovali o smyslu naší návštěvy, o činnosti 8. oddělení a o výzkumném projektu na záchranu světlocitlivých dokumentů na skleněné podložce. Zároveň jsme panu řediteli předali publikace vydané Národním archivem.

V 10 hodin následovala velmi přínosná návštěva *doc. dr. Drago Kuneje* v **Institutu etnomuzikologie Vědeckého výzkumného centra Slovinské akademie věd a umění** (Glasbenonarodopisni inštitut, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Novi trg 2, <http://gni.zrc-sazu.si/>), kam nás doprovodila kolegyně T. Rezec (**Obr. 14**). Jedná se o nejstarší institut Slovinské akademie, který vznikl v roce 1934. Pracuje v něm deset lidí, z toho dva jsou technici. Mezi jeho hlavní aktivity patří výzkum v oblasti folklorní hudby, vydávání primárních a sekundárních sbírek lidových písní a tanců, sbírá, uchovává a vydává nahrávky ze svého archivu a monitoruje soudobé aktivity ve vztahu k hudbě a tradičním tancům. Institut zahrnuje oddělení etnomuzikologie, textologie, lidových tanců a od roku 1993 i zvukový archiv se studiem. Doc. D. Kunej charakterizuje zvukový archiv jako archiv „výzkumný“, tj. není archivem v pravém slova smyslu, ale spíše úložištěm sbírek různých nosičů a nahrávek, které pořizují zaměstnanci v terénu. Institut se potýká s nedostatkem financí a pracovních sil, které získává zejména přes univerzitu (postgraduální studenti), kde doc. D. Kunej působí.

Archiv čelí obecnému problému velké variability analogových a digitálních zvukových nosičů a formátů, pro práci s nimi je třeba mít příslušné vybavení a také technické znalosti. Z toho důvodu institut spolupracuje s řadou zahraničních institucí, mezi nejvýznamnější patří Phonogrammarchiv der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Institut für Volksmusikforschung a Österreichisches Volksliedwerk (vše ve Vídni), Slowenisches Volkskundeinstitut „Urban Jarnik“/Slovenski narodopisni inštitut „Urban Jarnik“ (Klagenfurt), Magyar Tudományos Akademia (Budapešť) a Golda Meir Library (Milwaukee, Wisconsin, USA). Kromě toho je archiv zapojen do Mezinárodního sdružení zvukových a audiovizuálních archivů (International Association of Sound and Audiovisual Archives, IASA), které pracuje v několika sekcích a výborech: výbor pro katalogizaci, technický výbor, výbor pro diskografii, výbor pro vzdělávání, sekce národních archivů, sekce výzkumných archivů a sekce rozhlasových archivů.

Důležitost dobrého technického vybavení a odborných znalostí nám doc. D. Kunej prakticky předvedl na digitalizaci původní nahrávky za použití různých jehel na stejném gramofonu, přičemž byl znatelný velký rozdíl v kvalitě výsledného přepisu, například nebyly rozlišitelné některé hudební nástroje. Tento fakt vede ke specifickým postupům práce s originály, které jsou analogické s postupy zpracování a digitalizace fotografií. Hlavní zásadou je důraz na správné technické vybavení, které zajistí co možná nejvěrnější přepis originálu bez dodatečných úprav. Tento přepis je považován za digitální „master“ („originál“). Jakékoliv softwarové úpravy pro další využití nahrávky jsou vždy subjektivní, a proto mohou být prováděny až následně do uložených kopií, originální digitální přepisy zůstávají nedotčeny. Protože při zpracování dochází k přepisu analogových dat na digitální, je třeba tento proces podrobně dokumentovat, aby bylo v případě potřeby možné celý proces zopakovat nebo zpětně rekonstruovat. Z toho důvodu se vedou záznamy o všech použitých přístrojích, kabeláži atd. (tj. technické parametry, ale i výrobní čísla přehrávačů apod.). Pozornost je třeba věnovat i přepisovaným analogovým originálům, u gramofonových desek jde zejména o nastavení rychlosti přehrávání a typ jehly a správné čištění (například desky se čistí bez chemikálií, maximálně za použití vody).

Doc. D. Kunej se rovněž dlouhodobě zabývá vlivem světla na kvalitu záznamu na CD-R. K tomuto tématu publikoval studii ve sborníku mezinárodní konference Audio Engineering Society (*Instability and Vulnerability of CD-R Carriers to Sunlight*. In: The Proceedings of the AES 20th International Conference, 2001 October 5-7, Budapest. New York 2001, s. 18nn.). Zdůrazňuje důležitost správného ukládání a manipulace s nosiči CD-R. Zejména neadekvátní výběr disku, jeho nedostatečná kompatibilita s vypalovačkou,

nezodpovědná manipulace a povrchní a nesprávné testování významně ohrožují již zapsaná data a vedou k jejich ztrátě. Kolega D. Kunej provedl jednoduchý pokus s vystavením záznamové vrstvy nahraného CD-R slunečnímu záření v kanceláři, v prostorách archivu a v osobním automobilu. Pro tento test použil běžné CD-R i kvalitní CD-R se speciální ochrannou vrstvou. Již po prvním týdnu působení denního světla se kvalita záznamu velmi prudce změnila a tento rozdíl se slyšitelně projevil při přehrání záznamu. K jeho úplnému znehodnocení došlo asi po 40 dnech působení denního světla. Rozdíl mezi běžným a kvalitním CD-R spočíval pouze v počtu dní, kdy světlo záznam nevratně přepsalo. Poškozená data lze sice do určité míry rekonstruovat, avšak po dosažení jisté hladiny ztrát to již není možné a zbylá data navíc daleko rychleji degradují až do jejich úplného zničení (tj. přehrávač nejen nepřečte poškozená data, ale ani nerozpozná samotný disk).

Kromě této problematiky jsme diskutovali otázku zálohování a migrace dat. V tomto ohledu se jeví jako nejvhodnější DAT pásky, tj. magnetofonové pásky s digitálním lineárním záznamem dat. Vyznačují se vysokou kapacitou a jejich migrace je pohodlnější než například převod z nosičů CD/CD-R.

Návštěvu institutu jsme ukončili ve 12 hodin, kdy nás kolegyně N. Glažar odvedla do **Historického archivu Lublaň** (Zgodovinski arhiv Ljubljana, Mestni trg 27, www.zal-lj.si). Ten se vyvinul z Městského archivu v Lublani, ustaveného roku 1898. Jeho prvním archivářem byl již zmiňovaný básník Anton Aškerc. Po roce 1966 se působnost archivu rozšířila na celé střední Slovinsko, roku 1973 byl přejmenován na Historický archiv Lublaň a došlo k jeho reorganizaci. Vedle sekce městského archivu Lublaně vzniklo oddělení pro obce v okolí Lublaně a zřídily se další čtyři dislokované organizační jednotky umístěné v centrech historických regionů středního Slovinska. V sídle archivu v Lublani rovněž působí jeho výzkumné centrum. Archiv má 39 zaměstnanců, spravuje přes 2 800 fondů a sbírek, což představuje okolo 9 400 bm archiválií, přes 27 tisíc fotografických pozitivů a negativů, více než 14 tisíc cívek mikrofilmů (jde zejména o bezpečnostní snímky archiválií), asi 60 kinematografických filmů a přes 300 zvukových nosičů. Nejstarším dokumentem je listina vydaná roku 1320. Většina písemných materiálů je v němčině, která se používala jako úřední jazyk do roku 1882.

Fotografické sbírky spravuje pan *Jože Suhadolnik*, který v archivu působí již přes dvacet let. V době jeho nástupu byla vedena pouze sbírka pozitivů, negativy nebyly zpracovávány. Pozitivy a pohlednice tvoří většinu z celkového počtu obrazových dokumentů. Deskové negativy pocházejí z doby po roce 1895, kdy Lublaň zasáhlo silné zemětřesení, jež

zničilo asi desetinu objektů ve městě. Město poté najalo vlastního fotografa, který dokumentoval jeho obnovu. Z těchto negativů pak byly později zvětšovány pozitivy. Uložení desek jsme si nemohli prohlédnout, protože byly umístěny v uzamčené prostora(?). Podle J. Suhadolníka se negativy nečistí ani se jinak neošetřují, jsou v dobrém stavu, uloženy v kartonových krabicích za vhodných klimatických podmínek. O tom jsme se bohužel nemohli osobně přesvědčit.

Badatelský zájem si vyžádal digitalizaci sbírek. Samotný proces digitalizace zřejmě není pro archiv jednoduchý, neboť teprve minulý rok získal pan J. Suhadolník vlastní počítač, materiály archivně zpracovává sám. Od roku 1998 provádí externí spolupracovník skenování, práce probíhají pomalu, během deseti let bylo digitalizováno devět archivních souborů fotografií a deset souborů pohlednic, což celkem představuje 8 400 jednotlivin. Původní digitalizace probíhala v hladině kvality 100 DPI, formát JPEG, pak byla zvýšena na 300 DPI, formát PNG a pro potřeby tisku na 600 DPI.

Roku 1998 začal vznikat také vlastní program pro archivní zpracování fotografií, podle pana J. Suhadolníka první ve Slovinsku. Program, který je stále ve vývoji, zhotovil na základě jeho požadavků externí spolupracovník pomocí databáze Access. Jeho předností je jednoduchost, přehlednost a skutečnost, že umožňuje tisk evidenčních karet s popisy a náhledy fotografií v různých sestavách. Kromě jednotlivin lze zaznamenat a tisknout také údaje o archivním souboru. Údaje na kartě jsou přehledné a logicky řazené (uvádí se stejné údaje jako u nás). Program po všech stránkách vyhovuje archivářům i badatelům. Ti si mohou prohlížet databázi v badatelně archivu, kde je k dispozici na počítači, nebo ve formě tištěných katalogů.

Dále jsme se zajímali o zpracování mikrofilmů, které mají uložené v plechových a papírových krabicích ve zvláštním depozitáři. Ten jsme ovšem rovněž nemohli navštívit. Od roku 1998 snímkuje do 35mm mikrofilmu mapy a plány, snímky pořizuje a dodává externí firma, a to v podobě jednotlivých mikrofilmových polí adjustovaných v kartách (takto se u nás postupovalo v 70.–80. letech například v archivu ČKD).

Na závěr návštěvy nás přijala ředitelka Historického archivu *Nataša Budna Kodrič* a její náměstkyně. Obdrželi jsme od nich velmi výpravné publikace (předáno knihovně NA). Paní ředitelka vyslovila přání navštívit náš archiv a projevila zájem o publikaci o jeho výstavbě. Budovu archivu jsme opustili v 16.35 hodin.

Čtvrtek 6. listopadu 2008

V 9 hodin jsme dorazili do Archivu Slovinské republiky, kde mělo proběhnout setkání s *prof. dr. Jedert Vodopivec*, vedoucí **Centra pro restaurování a konzervaci archiválií ASR** (Center za restavriranje in konserviranje arhivskega gradiva Arhiva Republike Slovenije). Prof. J. Vodopivec nás informovala o právě probíhající semináři o ohebných pergamenových a papírových pouzdrových knižních vazbách a představila nám *prof. Christophera Clarksona* z Oxfordu, který workshop vedl (**Obr. 15**). Zároveň jsme se pozdravili s dvěma účastnicemi semináře, které zde zastupovaly náš archiv – Bc. Lenkou Bartlovou a Zuzanou Zajačikovou. Prof. J. Vodopivec byla však z naléhavých důvodů odvolána a nemohla se nám nadále věnovat. Kolegyně N. Glažar nás pozvala na kávu a na prohlídku výstavy, ale zvolili jsme vycházku po městě. Do archivu jsme se znovu vrátili v 10.40 hodin, kde se s námi N. Glažar rozloučila a v doprovodu T. Rezec jsme služebním vozidlem přešli do sídla Slovinské televize na další setkání.

V 11 hodin nás zde přivítal *Aleksander Lavrenčič* (**Obr. 16**), vedoucí **Oddělení pro archivaci a dokumentaci Slovinské televize** (Televizija Slovenija, Oddelek za arhiviranje in dokumentacijo, Kolodvorska 2, www.rtv slo.si). Představil nám ve stručnosti činnost archivu a jeho materiály (**Obr. 17–18**). Dokumentační oddělení vzniklo roku 1958, nejstarší částí je filmový fond, který obsahuje přibližně 18 milionů metrů filmových pásek (36 % barevných, 64 % černobílých), což představuje asi 1 600 tisíc minut televizního programu. Převážně jde o 16mm pásky, v menším množství uchovávají i 35mm pásky, v archivu najdeme také nejnovější formáty Super 16.

Vedle filmových dokumentů mají obsáhlou sbírku fotografií čítající asi 307 700 kusů (262 200 negativů formátu Leica, 38 000 negativů formátu 6x6 a k nim přibližně 7 500 fotografií), ze všech negativů pořizují kontaktní kopie. Pro vyhledávání fotografií vytvořili vlastní, velmi jednoduchou databázi, umožňující zobrazení obrázku se základním popisem.

Celkový počet magnetických pásek v archivu dosahuje 18 tisíc kusů, 8 tisíc z nich je dvoupalcových (používaly se od roku 1965). Asi 93 % pásek je převedeno na Betacam SP a zároveň zkopírováno na VHS pro promítání. Zbýlých 10 tisíc položek představují jednopalcové pásky. V 80. letech 20. století se v televizi začalo archivovat na videokazety. Nejprve se objevil formát U-matic, brzy jej vystřídal formát Betacam. Rozsáhlé množství archivních a dokumentárních snímků je uloženo na 50 tisících videokazetách Betacam SP. Nejnovější produkce se nahrává již v digitálním formátu (Digital Betacam a IMX).

V archivu najdeme rovněž písemné materiály, a to zejména k pořadům z vlastní produkce – jde o cca 80 tisíc písemných jednotek (synopse, scénáře k pořadům aj.).

Dále jsme navštívili některá digitální i analogová televizní studia (**Obr. 19**) a digitální úložiště, prohlédli jsme si tzv. „telekino“, studio, v němž se upravují filmy a přepisují na kazety. V depozitářích nemají řízené klima, teplota se pohybuje okolo 20 °C, hodnoty relativní vlhkosti nesledují. Velkou předností archivu je ovšem používání speciálních plastových krabic dánské firmy Dancan Cinema Services S. L., které je možné opatřit detektorem octového syndromu (**Obr. 20**). Krabice tedy umožňují jednoduše sledovat stav filmového materiálu (<http://www.dancan.dk/e-control%20eye.html>).

Na závěr jsme si prohlédli ještě pracoviště televizního fotografa, který pořizuje aktuální dokumentaci pro Slovinskou televizi a zároveň digitalizuje a popisuje sbírky fotografií. Při práci používá filmový skener Nikon pro 35mm filmy a kinofilmy, obrázky jsou kvalitní, nicméně skener pracuje velmi pomalu. Kvůli nedostatku místa ukládá neupravené obrázky v rozlišení 300 DPI a ve formátu JPEG. Pro další použití se snímky retušují a jinak upravují v Adobe Photoshop.

Se zaměstnanci televize a kolegyní T. Rezec jsme se rozloučili ve 14 hodin.

Pátek 7. listopadu 2008

V poslední den pobytu nás po snídani v 9.20 hodin vyzvedl řidič Archivu Slovinské republiky a odvezl nás na nádraží. Z Lublaně vyjel expres Jože Plečnik v 10.18 hodin. Značné zpoždění nabral vlak opět z důvodu výluky u Lince. Do Prahy jsme dorazili po 13 hodinách cesty, dr. E. Benešová a kolegyně I. Mrvíková ukončily služební cestu na nádraží Praha – Vršovice ve 23.20 hodin a kolega P. Baudisch o několik minut později na Hlavním nádraží.

Závěr:

Slovinsko sdílí s Českou republikou podobný vývoj nevelké země, která byla součástí rakousko-uherského mocnářství a později v ní zavládl komunistický režim. Tento fakt se odráží jednak v typech uložených materiálů (například katastrální mapy a další dokumenty z produkce předlitavské státní správy, archiválie spojené s činností komunistické strany a jejích orgánů) i v podobném přístupu k archiváliím.

Řada institucí nemá k dispozici vhodné a kapacitně dostačující prostory, archivy se nacházejí v historických budovách s nevhodnými klimatickými podmínkami. Archiváři si tyto nedostatky uvědomují, nicméně ne vždy je v jejich silách situaci změnit. Slovinský filmový archiv je ovšem dobrým příkladem archivu s optimální klimatizací i kvalitními ukládacími

prostředky. Pozitivem je jistě i uchovávání nitrátových filmů ve zvláštním monitorovaném depozitáři v Gotenici, který odpovídá normám FIAF.

Slovinsko jako malý stát řeší svou situaci zejména orientací na mezinárodní spolupráci, kde nejen vyhledává relevantní a aktuální odbornou pomoc, ale samo mnoho na tomto poli přináší (například aktivity doc. Kuneje, SFA a restaurátorského pracoviště ASR).

Často se lze setkat s využíváním externích firem pro vývoj databázových aplikací i pro samotnou digitalizaci archiválií. Je to dáno nejspíše tím, že archivy nedisponují velkým množstvím pracovních sil a specialistů. Výsledky například v podobě zpřístupněných listin pro projekt Monasterium, které byly skenovány ještě před vznikem projektu, však dokládají, že lze dosahovat kvalitních i kvantitativních výsledků jinou cestou, než se spoléhat pouze na vlastní síly. Kvalita používaných aplikací pro zpřístupnění digitalizovaných materiálů kolísá, nicméně některé archivy dokazují, že lze vytvořit účelné, praktické a rychlé aplikace, i když mají omezené prostředky a pracovní síly.

V případě samotné digitalizace fotografií jsme se nedozvěděli nic nového, naopak diskuze nad transformací zvukových dokumentů byly podnětné. Ústav etnomuzikologie přistupuje k otázce digitalizace těchto dokumentů komplexně, od podmínek pro uchovávání objektů přes archivní popis, samotný převod a uložení digitálních kopií (ukládací prostředky). Ukazuje se, že digitalizace dvourozměrných a především trojrozměrných analogových předmětů – ať jde již o gramofonové desky, magnetofonové pásky nebo skleněné (deskové) negativy – stojí na podobných principech. Další spolupráci s ústavem lze jen doporučit.

Spolupráci lze rozvinout i v otázkách Národního digitálního archivu, jehož plánování je ve Slovinsku také v začátcích, například řešení otázky vhodných formátů užívaných pro elektronické úřadování a pozdější archivní ukládání. Se Slovinskou televizí je pak možné vyměňovat si zkušenosti s přechodem na digitální úložiště dat.

Podobná výchozí situace panuje také v otázkách práva, zejména často diskutované problémy s řešením autorských práv nebo e-governmentu jsou i nám blízké.

Na závěr lze doporučit používání plastových obalů s detektory octového syndromu, které využívá archiv Slovinské televize. Obaly ušetří mnoho času, protože kontrola filmů proběhne pouhým pohledem na čidla krabic uložených na regálech, není potřeba otevírat jednotlivé krabice a čichem či jinak kontrolovat stav filmových pásů. Pokud detektory fungují spolehlivě, neměl by být problém se včasným odhalením syndromu, materiál je potom možné včas přepsat a izolovat. Zároveň tak odpadají namátkové kontroly a s nimi i riziko, že napadené exempláře zůstanou neodhaleny a v neposlední řadě lze včasnou detekcí ušetřit značné finanční prostředky.

Fotografická příloha:

Obr. 1. Hlavní budova Archivu Slovenské republiky (ASR) – Gruberův palác

Obr. 2. Badatelna ASR

Obr. 3. Příklad adjustace listiny s pečeti, ASR

Obr. 4. Česky psaná listina císaře Ferdinanda ve fondech ASR

Obr. 5. Pohled na nádvoří ASR, vpravo přestavěné jihovýchodní křídlo

Obr. 6. „Pořádací místnost“ ve spojovací chodbě mezi jižním a jihovýchodním křídlem ASR

Obr. 7. Pavel Baudisch, Tatjana Rezec Stibilj a Vladimír Sunčič ze Slovinského filmového archivu (SFA)

Obr. 10. Pohled na nábřeží řeky Ljublanice

Obr. 8. Uložení filmů v plechových krabicích, SFA

Obr. 11. Budova Národní a univerzitní knihovny od Jože Plečnika

Obr. 9. Pohled do depozitáře SFA

Obr. 12. Nádvoří Lublaňského hradu

Obr. 13. Pavel Baudisch, Natalija Glažar a Iveta Mrvíková v přednáškovém sále ASR

Obr. 16. Tatjana Rezec Stibilj, Aleksander Lavrenčič, Pavel Baudisch a Iveta Mrvíková před budovou Slovinské televize

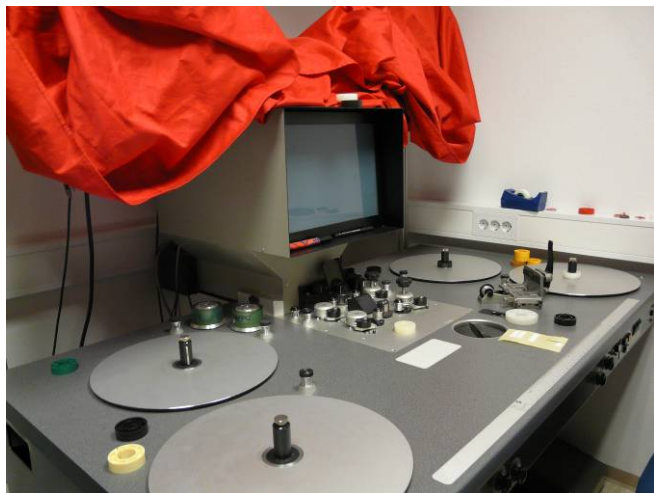
Obr. 14. Drago Kunej ve zvukovém studiu, Institut etnomuzikologie Vědeckého výzkumného centra Slovinské akademie věd a umění

Obr. 17. Pohled do depozitáře Archivu Slovinské televize

Obr. 15. Pohled do restaurátorského pracoviště ASR, s právě probíhajícím seminářem o knižních vazbách (v pozadí prof. Clarkson)

Obr. 18. Stříhací stůl v Archivu Slovinské televize

Obr. 19. Pohled do televizního studia Slovinské televize

Obr. 20. Plastové krabice s detektory octového syndromu, Archiv Slovinské televize